

MAAOIKEUSASIOIDEN KÄSITTELY KÄRÄJÄOIKEUKSISSA

1 Asian tausta

Oikeusministeriö asetti 28.10.2014 työryhmän, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus käräjäoikeusverkoston jatkokehittämiseksi (OM 17/31/2014). Työryhmän asettamisen taustalla oli oikeusministeriössä valmisteltu oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013–2025 (Mietintöjä ja lausuntoja 16/2013). Oikeuslaitoksen toimintakyvyn turvaamiseksi ohjelmassa ehdotettiin muun muassa, että käräjäoikeuksien rakenneuudistusta jatketaan (kohta 11).

Käräjäoikeusverkostotyöryhmä ehdotti keväällä 2015 antamassaan mietinnössään ”Käräjäoikeusverkoston kehittäminen” (Mietintöjä ja lausuntoja 14/2015, ruotsiksi 31/2015) kahta vaihtoehtoista mallia käräjäoikeusverkoston uudistamiseksi (14 tai 17 käräjäoikeutta nykyisten 27 sijaan). Työryhmä ehdotti tarkistuksia myös eräiden tiettyihin käräjäoikeuksiin käsiteltäväksi keskitettyjen asiaryhmien, kuten maa-oikeusasioiden, tuomiopiirijakoon. Työryhmä ehdotti, että maa-oikeuksien määrää vähennettäisiin nykyisestä kahdeksasta yhdellä. Ehdotuksen mukaan Itä-Suomen alueella toimisi jatkossa vain yksi maa-oikeus. Tämä olisi käräjäoikeusverkoston pohjaksi valittavasta mallista riippuen ollut joko Etelä-Savon (17 käräjäoikeuden malli) tai Itä-Suomen (14 käräjäoikeuden malli) käräjäoikeus. Myös maa-oikeuksien tuomiopiirijakoa ehdotettiin tarkistettavaksi maakuntajakoa ja käräjäoikeuspiirejä paremmin vastaavaksi.

Virkamiestyöryhmän mietinnöstä annetussa lausuntopalautteessa maa-oikeuksien yhdistämiseen ja tuomiopiirien muuttamiseen suhtauduttiin kriittisesti (ks. tarkemmin ”Käräjäoikeusverkoston kehittäminen. Lausuntotiivistelmä”, Mietintöjä ja lausuntoja 44/2015, ruotsiksi 46/2015). Monet lausunnonantajat arvioivat maa-oikeuksien toimivan nykyisellään hyvin, joten tarvetta muutoksiin ei ole. Lisäksi katsottiin, että maa-oikeuksien määrän vähentäminen on arvioitava kokonaan erikseen, mikäli sitä pidetään tarpeellisena. Hovioikeuspiirijaon noudattamista ei pidetty perusteltuna, koska asioista haetaan muutosta suoraan korkeimmalta oikeudelta. Lisäksi katsottiin, että ehdotusten myötä maa-oikeuksien tuomiopiirit muodostuisivat maantieteellisesti liian laajoiksi. Toisaalta taas arvioitiin, että toimivaltaisen tuomioistuimen sijainnilla ei ole asianosaisten kannalta ratkaisevaa merkitystä, koska katselmukset ja pääkäsittelyt järjestetään toimituksen kohteena olevan kiinteistön sijaintipaikkakunnalla. Maa-oikeuksien sijainnilla

ei siten olisi huomattavaa vaikutusta oikeuden saatavuuteen. Huomiota olisi kiinnitettävä myös maa-oikeustuomareiden ja -insinöörien määrään.

Oikeusministeriö asetti 31.3.2016 hankkeen käräjäoikeusverkoston jatkokehittämiseksi (OM 3/31/2016). Hankkeen asettamisen taustalla oli edellä kirjatun virkamiestyöryhmän mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen lisäksi selvitysmiesten raportti ”Summaaristen riita-asioiden käsittelyn kehittäminen” (Selvityksiä ja ohjeita 52/2014) lausuntopalautteineen (Mietintöjä ja lausuntoja 39/2015). Lainsäädäntö, jolla käräjäoikeuksien määrää vähennetään nykyisestä 27 käräjäoikeudesta 20 käräjäoikeuteen, tulee voimaan 1.1.2019 (HE 270/2016 vp, lait 860–867/2017).

Hankkeessa on valmistelu myös eräiden erityisasiaryhmien, kuten maa-oikeusasioiden käsittelyn keskittämistä. Oikeusministeriö on erityisasiaryhmien keskittämistä koskevassa arviomuistiossa 2.9.2016 ottanut kantaa maa-oikeusasioita käsitteleviin käräjäoikeuksiin. Muistiossa todetulla tavalla maa-oikeuksien asiamäärät ovat olleet viime vuosina huomattavassa laskussa, mikä puoltaa maa-oikeuksien lukumäärän vähentämistä. Oikeusministeriö katsoi kuitenkin, että tämän arviointi tulee tehdä käräjäoikeusuudistuksesta erillään. Sen sijaan oikeusministeriö seuraa maa-oikeuksien asiamäärien kehitystä ja niiden pohjalta tarkastelee maa-oikeusinsinöörien määrää ja yhteistoiminta-alueita sekä arvioi tarvetta maa-oikeuksien määrän vähentämiselle.

Edellä todetun mukaisesti käräjäoikeusverkoston kehittämistä koskevassa hallituksen esityksessä tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi (HE 2070/2016 vp) ei eritä lähinnä teknisiä muutoksia lukuun ottamatta esitetty muutoksia maa-oikeuksina toimiviin käräjäoikeuksiin. Tasavallan presidentti on 14.12.2017 vahvistanut kyseisen lainsäädännön tulemaan voimaan 1.1.2019 lukien.

2 Nykytila ja nykytilan arviointi

Maa-oikeuksia on tällä hetkellä kahdeksan: Etelä-Savon, Kanta-Hämeen, Lapin, Oulun, Pohjanmaan, Pohjois-Savon, Vantaan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet. Niissä on vuoteen 2013 saakka käsitelty vuosittain yhteensä noin 600–700 asiaa, joista kaksi kolmasosaa eli noin 400–500 on ollut varsinaisia asiaratkaisuja. Saapuvien asioiden määrä on kuitenkin viimeisen kolmen vuoden aikana laskenut merkittävästi. Esimerkiksi vuonna 2016 saapui vain 425 asiaa, mikä on vuoteen 2015 verrattuna 21 % vähemmän. Vastaavasti vuonna 2015 saapui yhteensä 535 asiaa eli 8 % vähemmän kuin vuonna 2014. Vuonna 2017 saapui yhteensä 388 ja ratkaistuja 408. Tämä on noin 8 % vähemmän kuin vuonna 2016. Saapuneista niin sanottuja varsinaisia maa-oikeusasioita vuonna 2017 oli vain 301 ja ratkaistuja 324 asiaa. Vastaavasti vuonna 2016 varsinaisia maa-oikeusasioita saapui noin 317 ja ratkaistiin 393.

Asiamäärät maa-oikeusasioissa vaihtelevat vuosittain varsin paljon. Esimerkiksi vuoden 2017 ennakoarvion mukaan saapuneiden asioiden määrä on vähentynyt noin 8 % vuoteen 2016 verrattuna. Sen sijaan vuonna 2016 asiamäärät olivat yli 20 % pienemmät kuin vuonna 2015.

Asiamäärät vaihtelevat myös maa-oikeuksittain. Määrällisesti eniten asioita saapuu Kanta-Hämeen, Itä-Uudenmaan ja Varsinais-Suomen maa-oikeuksiin (esim. vuonna 2012 yli 100 asiaa kuhunkin), joskin myös Lapin maa-oikeuden asiamäärät ovat olleet joinakin vuosina lähes vastavalla tasolla. Keskimäärin vähiten asioita saapuu Oulun ja Pohjanmaan maa-oikeuksiin.

Joka tapauksessa on tilastojen valossa selvää, että maa-oikeusasioiden määrä on viimeisen kolmen vuoden aikana laskenut merkittävästi. Osa vähentymisestä selittyy normaalilla vuosittaisella vaihtelulla, mutta myös tuomioistuinmaksulain (1455/2015) voimaan tulolla vuoden 2016

alusta voi olla vaikutusta saapuneiden asioiden määrän laskuun. Asiamäärien kehitys viiden viime vuoden ajalta on kuvattu alla. Tarkempi maaoykeuskohtainen erittely on liitteenä (Liite 1).

Taulukko 1: Saapuneet ja ratkaistut maaoykeusasiat vuosina 2012–2017.

Vuosi	Saapuneet	%-muutos	Ratkaistut
2012	641	2 %	662
2013	670	5 %	640
2014	584	-13 %	651
2015	535	-8 %	578
2016	425	-21 %	499
2017	388	-9 %	408

Maaoykeuksien tuomiopiireistä säädetään käräjäoykeuksien tuomiopiireistä maaoykeuden käsiteltäviksi säädetyissä asioissa annetulla valtioneuvoston asetuksella (1075/2013). Tuomiopiirit ovat seuraavat:

- 1) Etelä-Savon käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Etelä-Karjalan ja Etelä-Savon maakunnat sekä Kymenlaakson maakunta lukuun ottamatta Pyhtään kuntaa;
- 2) Kanta-Hämeen käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Päijät-Hämeen maakunnat;
- 3) Lapin käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Kainuun ja Lapin maakunnat sekä Kuusamon, Taivalkosken ja Pudasjärven kunnat;
- 4) Oulun käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluu Pohjois-Pohjanmaan maakunta lukuun ottamatta Kuusamon, Taivalkosken ja Pudasjärven kuntia;
- 5) Pohjanmaan käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan maakunnat;
- 6) Pohjois-Savon käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Keski-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnat;
- 7) Vantaan käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Uudenmaan maakunta sekä Pyhtään, Salon ja Someron kunnat¹;
- 8) Varsinais-Suomen käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Ahvenanmaan ja Satakunnan maakunnat sekä Varsinais-Suomen maakunta lukuun ottamatta Salon ja Someron kuntia.

Tuomiopiirit ilmenevät oheisesta kartasta (Liite 2).

Tuomioistuinlain 2 luvun 7 §:n mukaan maaoykeutena toimivassa käräjäoykeudessa on jäsenenä maaoykeusasioita käsittelevä käräjätuomari (*maaoykeusasioiden vastuutuomari*) sekä maaoykeusinsinööri. Maaoykeusasioiden vastuutuomari osallistuu myös käräjäoykeuden muiden asioiden käsittelyyn. Käräjäoykeuden laamanni määrää lisäksi vähintään yhden käräjäoykeuden tuomareista käsittelemään maaoykeusasioita enintään viiden vuoden määräajaksi kerrallaan.

Maaoykeusinsinööri on tuomari. Virkaan on säädetty erityiset kelpoisuusvaatimukset (tuomioistuinlaki 10 luku 5 §). Maaoykeuksissa on tällä hetkellä seitsemän maaoykeusinsinööriä, koska Oulun maaoykeuden insinöörin virkaa ei ole täytetty. Näistä yli puolet eläköityy lähivuosina.

Tuomioistuinlain 14 luvun 3 §:ssä säädetään maaoykeusinsinöörin velvollisuudesta toimia toisessa maaoykeudessa. Sen mukaan maaoykeusinsinööri voidaan tarvittaessa määrätä käsittelemään maaoykeusasioita myös muussa samaan maaoykeusinsinöörien yhteistoiminta-alueeseen

¹ Sama koskee 1.1.2019 aloittavaa uutta Itä-Uudenmaan käräjäoykeutta. Ks. Valtioneuvoston asetus [1022/2017](#).

kuuluvassa maaoykeusasioita käsittelevässä käräjäoykeudessa kuin siinä, johon hänet on nimitetty. Määräyksen antaa se käräjäoykeus, johon maaoykeusinsinööri on nimitetty. Maaoykeusinsinöörien yhteistoiminta-alueista säädetään oykeusministeriön asetuksella (889/2016). Sen mukaan yhteistoiminta-alueet muodostuvat nykyisin seuraavasti:

- 1) Kanta-Hämeen, Vantaan² ja Varsinais-Suomen käräjäoykeuksien maaoykeusinsinöörien yhteistoiminta-alue;
- 2) Lapin, Oulun ja Pohjanmaan käräjäoykeuksien maaoykeusinsinöörien yhteistoiminta-alue ja
- 3) Etelä-Savon ja Pohjois-Savon käräjäoykeuksien maaoykeusinsinöörien yhteistoiminta-alue.

Oikeusministeriö toteaa, että maaoykeudet toimivat nykyisellään varsin hyvin. Asiamäärien vaihtelu huomioon ottaen työmäärän tasainen jako maaoykeuksien välillä on haasteellista. Maaoykeuksien yhdistämisellä ei yksinään voida saavuttaa työmäärän tasaista jakautumista. Työmäärää voidaan tasata myös tarkistamalla tuomiopiirejä ja lisäämällä yhteistoimintaa maaoykeuksien välillä, jolloin vähemmän työllistetyin maaoykeuden insinööri hoitaa toisen maaoykeuden tuomiopiiriin kuuluvia asioita. Näin on esimerkiksi menetelty Oulun maaoykeudessa, jonka maaoykeusinsinöörin virkaa ei ole täytetty, vaan asiat on hoidettu Lapin ja Pohjanmaan maaoykeusinsinöörien yhteistoiminnalla. Oikeusministeriö on pitänyt perusteltuna, että maaoykeuksien välistä yhteistoimintaa lisätään ensinnäkin yhteistoiminta-alueita tarkistamalla.

Toiseksi oikeusministeriö on asian aiemmissa valmisteluvaiheissa arvioinut, että tuomioistuinten yhteistoimintaa maaoykeusasioissa voisi olla perusteltua lisätä myös muutoin, jotta voidaan huolehtia maaoykeusinsinöörien riittävästä työmäärästä. Tuomioistuinlain 14 luvun 2 §:n perusteella maaoykeusasioiden vastuutuomari ja maaoykeusinsinööri voidaan suostumuksellaan määrätä toimimaan muussakin kuin samaan yhteistoiminta-alueeseen kuuluvassa maaoykeudessa. Määräys voidaan antaa, jos se on perusteltua vastaanottavassa tuomioistuimessa käsiteltävien asioiden laadun, laajuuden tai lukumäärän vuoksi. Tällainen yhteistoiminta-alueen ulkopuolelle suuntautuva määräys voidaan lain mukaan antaa vain asianomaisen henkilön ja tuomioistuinten suostumuksella. Määräyksen antaa hovioikeus.

Kolmanneksi valmistelussa tulee ottaa huomioon se, että osaamisen säilyttämisen vuoksi maaoykeusasioita tulee olla kaikilla näitä asioita käsittelevillä riittävästi osaamisen säilyttämiseksi. Näin ollen myös maaoykeusasioiden vastuutuomareiden ja heidän varalla olevien tuomareiden kokonaismäärä tulee olla oikeassa suhteessa asiamäärään.

3 Keskeiset ehdotukset

3.1 Maaoykeuksien asiamäärät

Edellä jo todetulla tavalla maaoykeuksien asiamäärät ovat erityisesti viime vuosina laskeneet merkittävästi. Esimerkiksi vuonna 2017 saapui vain 388 asiaa, mikä on vain 60 % vuonna 2012 saapuneiden asioiden määrästä. Maaoykeuksissa saapuneiden asioiden määrä on vielä vuonna 2014 ollut aiempaa vastaavalla tasolla eli 600–700 luokkaa. Varsinaisia maaoykeusasioita näistä on noin kaksi kolmasosaa eli noin 400–500. Vuoden 2017 alussa maaoykeuksissa vireillä olleiden asioiden määrä oli 191 (vuoden 2018 alussa 173 ja vuoden 2016 alussa 191), kun se aiempina vuosina on ollut 300 tai jopa lähes 400.

Maaoykeusasioiden vastuutuomarit käsittelevät myös muita käräjäoykeuden asioita. Näin ollen maaoykeusasioiden määrän vähentyminen ei merkittävästi vaikuta heidän työmääräänsä, jos

² Sama koskee 1.1.2019 aloittavaa uutta Itä-Uudenmaan käräjäoykeutta. Ks. oykeusministeriön asetus [1032/2017](#).

heille jaetaan vastaavassa määrin muita asioita ratkaistavaksi. Osaamisen kannalta tulee maa-oikeusasioita kuitenkin olla riittävästi tuomaria kohti. Tätä voidaan edistää keskittämällä maa-oikeusasioita käsiteltäväksi nykyistä harvempiin tuomioistuimiin.

Asiamäärien väheneminen vaikuttaa suoraan maa-oikeusinsinöörien työmäärään. Nykyisillä asiamäärillä yksi maa-oikeusinsinööri käsittelee keskimäärin vain noin 40 varsinaista maa-oikeusasiaa vuodessa (vaihteluväli maa-oikeuksittain on ollut noin 20-50), kun 2010-luvun alussa työmäärä on ollut keskimäärin noin 60 (vaihteluväli noin 40-80) ratkaistua asiaa vuodessa. Jo nyt, ja etenkin asiamäärien vähentyessä edelleen, uhkana on, että maa-oikeusinsinööreillä ei ole riittävästi käsiteltäviä asioita. Maa-oikeusasioissa välimatkojen merkitys korostuu, koska niissä järjestetään säännönmukaisesti katselmuksia kiinteistön sijaintipaikkakunnalla. Maa-oikeudet järjestävätkin istuntoja muiden käräjäoikeuksien tiloissa, mikä vähentää asianosaisten tarvetta matkustaa. Oikeusministeriön käsityksen mukaan asiamäärät ovat vähentyneet siinä määrin, että maa-oikeusinsinöörit kykenisivät hoitamaan asioita nykyistä laajemmalla alueella. Myös maa-oikeusinsinöörit ovat arvioineet asiamäärän kehityksen edellyttävän pitkän tähtäimen kokonaisvaltaista muutostarpeiden arviointia. He ovat yksimielisesti kannattaneet maa-oikeuksien lukumäärän vähentämistä.

Edellä todetun perusteella oikeusministeriö katsoo, että maa-oikeuksien lukumäärän vähentämiselle on olemassa perusteet. Koska kysymys on merkittävästä asiasta, maa-oikeusasioiden käsittelyn edellyttämien muutostarpeiden selvittäminen tulisi arvioida kokonaisuutena. Maa-oikeuksien asiamäärät ovat laskeneet siinä määrin, että tilapäisjärjestelyjen tarve on perusteltua arvioida jo ennen mahdollisen selvityksen käynnistämistä. Näitä toimenpiteitä on arvioitu alla.

3.2 Tilapäisjärjestelyjen tarve

Edellä todetulla tavalla maa-oikeusinsinööreistä yli puolet on eläköitymässä lähivuosina. Etelä-Savon ja Varsinais-Suomen maa-oikeusinsinöörit jäivät eläkkeelle keväällä 2018. Insinöörien määrää vähentämällä ja sitä kautta yhteistoimintaa lisäämällä voitaisiin huolehtia siitä, että insinööreillä on riittävästi ratkaistavia asioita ilman, että maa-oikeuksien lukumäärään tarvitsisi puuttua. Jos asiamäärät pysyvät nykyisellä tasolla eli maa-oikeuksiin saapuu vuosittain noin 400 asiaa, joista varsinaisia maa-oikeusasioita on noin 300, riittäisi viisi maa-oikeusinsinööriä niiden käsittelemiseen. Näin olisi siitäkkin huolimatta, että yhteistoiminnan laajentuessa myös matkustaminen lisääntyisi. Asiamäärien perusteella olisi mahdollista, että edellä mainitut kaksi vapautuva maa-oikeusinsinööriin virka voitaisiin jättää täyttämättä. Tämä tarkoittaisi, että Oulun maa-oikeuden lisäksi myös Etelä-Savon ja Varsinais-Suomen maa-oikeuksien asiat hoidettaisiin muiden maa-oikeuksien insinöörien välisellä yhteistoiminnalla.

Ongelmallista kuitenkin on, että maa-oikeuksien asiamäärät eivät jakaudu tasaisesti. Nykyiset yhteistoiminta-alueet eivät myöskään mahdollista kahdeksan maa-oikeuden asioiden tehokasta jakamista viiden insinöörin kesken. Tästä syystä insinöörien määrän vähentämisen lisäksi myös yhteistoiminta-alueita olisi tarkistettava, jotta työmäärä voitaisiin jakaa tehokkaasti ja mahdollisimman tasaisesti insinöörien kesken. Yhtenä mahdollisuutena olisi, että maa-oikeusinsinöörien yhteistoiminta-alueet järjestettäisiin nykyistä joustavammiksi. Maa-oikeusasioiden asiamäärien vaihtelu huomioon ottaen perusteltua voisi olla, että yhteistoiminta-alueet olisivat osittain päällekkäisiä. Tällöin maa-oikeusinsinöörit voitaisiin määrätä toimimaan toisessa maa-oikeutena toimivassa käräjäoikeudessa esimerkiksi seuraavasti:

- 1) Etelä-Savon käräjäoikeuden maa-oikeusinsinööri Itä-Uudenmaan, Kanta-Hämeen ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksissa;

- 2) Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden maaoikeusinsinööri Etelä-Savon, Kanta-Hämeen ja Varsinais-Suomen käräjäoikeuksissa;
- 3) Kanta-Hämeen käräjäoikeuden maaoikeusinsinööri Etelä-Savon, Itä-Uudenmaan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeuksissa;
- 4) Lapin käräjäoikeuden maaoikeusinsinööri Oulun, Pohjanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksissa;
- 5) Oulun käräjäoikeuden maaoikeusinsinööri Lapin, Pohjanmaan ja Pohjois-Savon käräjäoikeuksissa;
- 6) Pohjanmaan käräjäoikeuden maaoikeusinsinööri Kanta-Hämeen, Oulun ja Varsinais-Suomen käräjäoikeuksissa;
- 7) Pohjois-Savon käräjäoikeuden maaoikeusinsinööri Etelä-Savon, Lapin ja Oulun käräjäoikeuksissa ja
- 8) Varsinais-Suomen käräjäoikeuden maaoikeusinsinööri Itä-Uudenmaan, Kanta-Hämeen ja Pohjanmaan käräjäoikeuksissa.

Edellä esitettyssä mallissa yhteistoiminnan järjestämiseksi on otettu huomioon välimatkat maaoikeuksien toimipaikoista yhteistoiminta-alueeseen kuuluvien muiden maaoikeuksien tuomiopiireihin. Samoin on huomioitu se, että yhteistoiminta perustuu maaoikeusinsinöörin velvollisuuteen toimia toisessa maaoikeudessa silloin, kun se on tarpeellista asioiden käsittelyn kannalta. Tämä huomioon ottaen yhteistoiminta-alueiden ei ole välttämätöntä olla maaoikeuksien kesken täysin yhteneviä, vaan ne voitaisiin järjestää tuomiopiirien laajuus ja välimatkat huomioon ottaen. Mallissa kunkin maaoikeuden insinööri voitaisiin määrätä toimimaan sijoituspaikkansa maaoikeuden lisäksi kolmessa muussa maaoikeudessa. Määräyksen antaisi tuomioistuininlain 14 luvun 3 §:n mukaisesti se käräjäoikeus, johon insinööri on nimitetty. Määräyksen antaminen edellyttäisi luonnollisesti vastaanottavan maaoikeuden pyyntöä.

Ehdotus ei olisi ristiriidassa perustuslain 103 §:ssä säädetyn tuomareiden riippumattomuuden kanssa. Maaoikeuksien välisessä yhteistoiminnassa ei ole kysymys tuomareiden siirtämisestä toiseen tuomioistuimeen, vaan tilapäisestä toimimisesta toisessa tuomioistuimessa. Edellä todetulla tavalla määräyksen antamisesta säädetään laissa. Esityksellä ei myöskään puututtaisi perustuslaissa riippumattomille tuomioistuimille säädettyyn tuomiovallan käyttöön. Menettelyssä ei ole kysymys asioiden siirtämisestä maaoikeuksien välillä, vaan maaoikeusinsinöörin asiantuntemuksen hyödyntämisestä aiempaa laajemmalla alueella. Menettely perustuisi tuomioistuininlain säännösten mukaisesti tuomioistuinten yhteistyöhön.

Maaoikeusinsinöörin yhteistoimintaa olisi mahdollista lisätä myös tuomioistuininlain 14 luvun 2 §:n perusteella määräämällä insinööri suostumuksellaan toimimaan tilapäisesti toisessa maaoikeudessa. Tällöin määräys voidaan antaa myös muuhun kuin samaan yhteistoiminta-alueeseen kuuluvaan maaoikeuteen, jolloin nykyisten yhteistoiminta-alueiden muuttaminen ei olisi välttämätöntä. Lain esitöiden (HE 7/2016 vp) määräys voidaan antaa tiettyä asiaa varten ja myös yleisemmin enintään vuodeksi kerrallaan.

Edellä esitetty yhteistoiminnan laajentaminen mahdollistaisi sen, että avoimeksi tulleet Etelä-Savon ja Varsinais-Suomen insinöörin virat voitaisiin jättää täyttämättä. Näiden maaoikeuksien asiat voitaisiin hoitaa yhteistoiminnalla edellä esitettyjen alueiden mukaisesti tai määräämällä insinööri toimimaan tilapäisesti toisessa maaoikeudessa. Tällaiset järjestelyt lisäisivät kuitenkin tuomioistuinten hallinnollista työtä ja insinöörin matkustamista. Insinöörin virkojen täyttämättä jättämisellä saavutettavat vuosittaiset säästöt eivät olisi merkittäviä. Esimerkiksi kahden maaoikeusinsinöörin viran vähentämisellä voitaisiin saavuttaa arviolta noin 140 000–170 000 euron vuosittainen säästö palkkakustannuksissa. Yhteistoiminnan laajentaminen ei myöskään

edistäisi maaoykeusasioiden vastuutuomareiden osaamisen ylläpitoa, koska heidän käsiteltävänä olevien asioiden määrä ei lisääntyisi. Oikeusministeriö pitää lisäksi tärkeänä, että maaoykeusinsinöörien osaamisen siirtymisestä huolehditaan. Tämä edellyttää sitä, että eläköityvien tilalle rekrytoidaan uusia insinöörejä.

Edellä todettu huomioon ottaen, oikeusministeriö katsoo, että tarve maaoykeusinsinöörien määrän vähentämiselle ja yhteistoiminnan laajentamiselle tulisi selvittää samassa yhteydessä maaoykeuksien lukumäärän arvioinnin kanssa. Painavia perusteita erityisille tilapäisjärjestelyille ei ministeriön näkemyksen mukaan ole, vaan vapautuvat Etelä-Savon ja Varsinais-Suomen maaoykeusinsinöörien virat on tässä vaiheessa täytetty määräaikaaisesti vuoden 2018 loppuun saakka.

Oikeusministeriö katsoo myös, että maaoykeuksien tuomiopiirit olisi perusteltua muuttaa vastaamaan maakuntajakoa. Tämä toteuttamiseksi Vantaan (ja tulevan Itä-Uudenmaan) käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Salon ja Someron kunnat tulisi siirtää Varsinais-Suomen käräjäoykeuden tuomiopiiriin. Vastaavasti Lapin käräjäoykeuden tuomiopiiriin kuuluvat Kuusamon, Taivalkosken ja Pudasjärven kunnat tulisi siirtää Oulun käräjäoykeuden tuomiopiiriin. Siirrot tapahtuisivat yhteistoiminta-alueiden sisällä, joten niillä ei olisi merkittävää asiamääriä tasaavaa vaikutusta. Näin ollen oikeusministeriö katsoo, että myös tarve tuomiopiirien tarkistamiselle tulisi arvioida osana maaoykeusasioiden käsittelyn kehittämistä koskevaa kokonais selvitystä.

4 Esityksen vaikutukset

Toimintoja keskittämällä voidaan saavuttaa säästöjä ja lisätä toiminnan tehokkuutta. Maaoykeuksien lukumäärää vähentämällä voidaan tasata maaoykeuksien työmäärää ja siten tehostaa niiden toimintaa. Keskittämällä maaoykeusasioita käsittelevän henkilöstön työpanos saadaan hyödynnettyä nykyistä tarkoituksen mukaisemmin. Näin voidaan huolehtia myös osaamisen säilymisestä, kun asioita ohjautuu riittävästi käsiteltäväksi niin tuomareille kuin insinööreillekin.

Maaoykeudet ovat osa käräjäoykeuksia, joten uudistuksella ei ole saavutettavissa toimitiläsäästöjä. Uudistuksen säästöt perustuisivat siten maaoykeusasioita käsittelevän henkilöstön määrän vähentämiseen. Toisaalta tuomiopiirien laajentuminen voi lisätä matkustamisesta aiheutuvaa haittaa ja kustannuksia. Maaoykeuksien lukumäärän vähentämisestä aiheutuvia taloudellisia vaikutuksia ei vielä tässä vaiheessa ole mahdollista arvioida täsmällisesti, vaan ne tulee selvittää jatkovalmistelussa.

5 Johtopäätökset

Edellä esitetty huomioon ottaen oikeusministeriö pitää perusteltuna, että maaoykeuksien lukumäärää arvioidaan lähiaikoina etenkin, jos maaoykeuksien asiamäärät laskevat edelleen. Maaoykeusasioiden käsittelyn keskittämistä nykyistä harvempiin tuomioistuimiin tulee arvioida kokonaisuutena. Asiaa selvittämään olisi perusteltua asettaa erillinen työryhmä. Tässä yhteydessä selvittäväksi voisi tulla myös maaoykeusasioiden keskittäminen valtakunnallisesti hoidettavaksi (ns. yhden maaoykeuden malli). Työryhmän tehtävänä voisi olla selvittää myös mahdollisuuksia luopua erillisistä maaoykeusinsinöörien viroista ja järjestää maaoykeuksissa tarvittava erityisasiantuntemus asiantuntijajäseniä hyödyntämällä.

Oikeusministeriö katsoo, että maaoykeuksien toiminta voi jatkua nykyisellään selvityksen ajan. Näin ollen ei ole tarpeen ryhtyä vähentämään maaoykeusinsinöörien määrää taikka tarkistaa maaoykeuksien tuomiopiirejä tai insinöörien yhteistoiminta-alueita tilapäisesti.

Ministeriö pyytää sidosryhmiä ottamaan kantaa tässä arviomuistiossa esiin tuotuihin maa-oikeusasioiden käsittelyä koskeviin näkökulmiin ja kehittämistarpeisiin. Ministeriö jatkaa maa-oikeuksien asiamäärien seuraamista. Tarpeet jatkovalmistelulle, sen sisältö ja aikataulu päätetään muistiosta saadun lausuntopalautteen jälkeen.

LIITTEET

LIITE 1: Saapuneet ja ratkaistut maa-oikeusasiat 2012–2017

LIITE 2: Maa-oikeuksien tuomiopiirit_kartta

Käräjäoikeuksiin saapuneet, ratkaistut ja vireillä olevat maa oikeusasiat ja käsittelyaika 2012-2017

2012

Maa oikeus	Saapuneet	Saap. muutos %	Ratkaistut	Vireillä 31.12	Käsittelyaika
Kanta-Häme	105	11 %	118	48	6,2
Varsinais-Suomi	115	11 %	120	45	5,5
Pohjanmaa	49	-18 %	56	25	7,5
Etelä-Savo	67	-22 %	72	30	5,3
Pohjois-Savo	69	-15 %	75	36	5,0
Vantaa	127	31 %	118	67	6,2
Lappi	65	-8 %	66	68	10,4
Oulu	44	22 %	37	28	5,9
Yhteensä	641	2 %	662	347	6,4

2013

Maa oikeus	Saapuneet	Saap. muutos %	Ratkaistut	Vireillä 31.12	Käsittelyaika
Kanta-Häme	135	29 %	112	71	5,4
Varsinais-Suomi	115	0 %	107	53	5,3
Pohjanmaa	52	6 %	52	25	7,5
Etelä-Savo	79	18 %	68	39	5,2
Pohjois-Savo	79	14 %	71	44	6,1
Vantaa	86	-32 %	106	47	7,4
Lappi	81	25 %	87	63	9,7
Oulu	43	-2 %	37	35	10,7
Yhteensä	670	5 %	640	377	6,8

2014

Maaoyikeus	Saapuneet	Saap. muutos %	Ratkaistut	Vireillä 31.12	Käsittelyaika
Kanta-Häme	86	-36 %	114	43	7,0
Varsinais-Suomi	101	-12 %	113	41	4,8
Pohjanmaa	58	12 %	51	31	7,7
Etelä-Savo	63	-20 %	63	39	6,8
Pohjois-Savo	57	-28 %	67	33	5,8
Vantaa	98	14 %	114	31	5,3
Lappi	78	-4 %	80	61	10,2
Oulu	43	0 %	49	29	8,2
Yhteensä	584	-13 %	651	308	6,7

2015

Maaoyikeus	Saapuneet	Saap. muutos %	Ratkaistut	Vireillä 31.12	Käsittelyaika
Kanta-Häme	67	-22 %	71	39	6,9
Varsinais-Suomi	74	-27 %	81	34	6,1
Pohjanmaa	59	2 %	55	35	7,6
Etelä-Savo	52	-17 %	70	21	6,8
Pohjois-Savo	62	9 %	69	26	6,0
Vantaa	97	-1 %	95	33	3,7
Lappi	74	-5 %	87	48	9,6
Oulu	50	16 %	50	29	8,6
Yhteensä	535	-8 %	578	265	6,8

2016

Maaoykeus	Saapuneet	Saap. muutos %	Ratkaistut	Vireillä 31.12	Käsittelyaika
Kanta-Häme	49	-27 %	68	20	6,0
Varsinais-Suomi	85	13 %	79	41	5,0
Pohjanmaa	30	-49 %	49	16	9,1
Etelä-Savo	47	-10 %	47	21	5,9
Pohjois-Savo	54	-13 %	54	26	5,4
Vantaa	85	-12 %	99	19	3,3
Lappi	53	-28 %	65	36	8,0
Oulu	22	-55 %	38	12	8,3
Yhteensä	425	-21 %	499	191	6,0

2017

Maaoykeus	Saapuneet	Saap. muutos %	Ratkaistut	Vireillä 31.12	Käsittelyaika
Kanta-Häme	63	29 %	57	26	4,1
Varsinais-Suomi	60	-29 %	70	31	6,4
Pohjanmaa	43	43 %	41	18	5,4
Etelä-Savo	51	9 %	50	22	3,7
Pohjois-Savo	48	-9 %	50	24	5,4
Vantaa	56	-34 %	59	16	3,4
Lappi	38	-28 %	50	24	7,4
Oulu	29	32 %	31	10	5,3
Yhteensä	388	-8 %	408	171	5,1

Käräjäoikeuksiin saapuneet, ratkaistut ja vireillä olevat varsinaiset maa oikeusasiat ja käsittelyaika 2016-2017

2016 varsinaiset maa oikeusasiat

Maa oikeus	Saap./varsin. asiat	Saap./varsin. asiat muutos %	Ratk./varsin. asiat	Vir./varsin. asiat	KA/varsin. asiat
Kanta-Häme	35	-36 %	54	20	7,5
Varsinais-Suomi	60	5 %	54	40	7,2
Pohjanmaa	23	-44 %	42	16	10,6
Etelä-Savo	44	-14 %	45	20	6,1
Pohjois-Savo	43	-17 %	43	26	6,7
Vantaa	56	-18 %	70	19	4,6
Lappi	37	-26 %	49	36	10,6
Oulu	19	-54 %	36	11	8,8
Yhteensä	317	-24 %	393	188	7,5

2017 varsinaiset maa oikeusasiat

Maa oikeus	Saap./varsin. asiat	Saap./varsin. asiat muutos %	Ratk./varsin. asiat	Vir./varsin. asiat	KA/varsin. asiat
Kanta-Häme	46	31 %	41	25	5,7
Varsinais-Suomi	48	-20 %	57	31	7,8
Pohjanmaa	30	30 %	30	16	7,3
Etelä-Savo	38	-14 %	37	21	4,9
Pohjois-Savo	41	-5 %	45	22	6,0
Vantaa	46	-18 %	49	16	4,0
Lappi	30	-19 %	42	24	8,8
Oulu	22	16 %	23	10	6,8
Yhteensä	301	-5 %	324	165	6,4

Käräjäoikeuksien
tuomiopiirit
maaoikeusasioissa
(8 käräjäoikeutta)

